

Voor mensen die lesbisch, homoseksueel, biseksueel of transgender zijn, is er het woord *lhbt*, of *lhbt'er*. Waarvoor dient zo'n overkoepelende term eigenlijk? En is er niet iets geschikters te bedenken?

FRANK JANSEN



Illustratie: Hein de Kort

Holebi, lhbt, lhbtqia?

Een nieuwe koepelterm voor homo's, lesbo's, biseksuelen, transgenders, asexuelen, enz.

Sinds ongeveer twintig jaar bestaat er naast het Vlaamse *holebi* ook in Nederland één woord om personen aan te duiden die lesbisch, homoseksueel, biseksueel dan wel transgender zijn: het initiaalwoord *lhbt* ('elhabee-tee'). Afgelopen najaar kwam dit woord in het nieuws omdat andere minderheden op het gebied van seksualiteit en gender zich door die term niet vertegenwoordigd voelden, zoals asexuelen (die geen behoefte hebben aan seksuele omgang), intersekse (met zowel mannelijke als vrouwelijke geslachtskenmerken) en queers (wijzen alle indelingen op dit gebied af). Zij willen daar iets aan doen door het woord uit te breiden, tot – tanden even op elkaar – *lhbtqia*. Lezers van *Onze Taal* vonden dat, blijkens de rubriek 'De kwestie' in het oktobernummer, geen goed idee; maar liefst 84% van de poll-

deelnemers was er tegen. Inderdaad is het vanuit taalkundig en communicatief perspectief de vraag of zo'n uitbreiding verstandig is.

Variëteiten

Waarvoor dient zo'n overkoepelende term, zo'n woord als *lhbt* of *lhbtqia*? Ik zie grofweg twee mogelijkheden. Om te beginnen kun je met het letterwoord uitdrukken hoeveel variatie er in de beleving van sekse en gender bestaat, met als impliciete boodschap dat al die variëteiten maatschappelijke waardering verdienen. Door al die letters wordt de aanduiding van evenzovele specifieke groepen een beetje zichtbaar, en door die zichtbaarheid is er meer kans op maatschappelijke erkenning. Dat het vierlettergrepige *lhbt* al een tamelijk lang woord is om uit te spreken, is in het licht van deze emancipa-

torische functie eerder een voordeel dan een nadeel. Het woord drukt alleen al door zijn vorm uit hoeveel variëteiten er op dit vlak zijn. De relatie tussen vorm en betekenis is dus ‘iconisch’, zoals dat wel genoemd wordt: de lengte van de opsomming van letters weerspiegelt het aantal seksuele variëteiten.

In dit opzicht functioneert *lhbt* dus uitstekend – alleen blijft het jammer dat het een initiaalwoord is. Het publiek beschouwt zo’n woord snel als één geheel, en is niet genegen zich in de achtergronden van de letters te verdiepen. Kijk maar naar *VARA*, *ANWB* en *Hema* – wie kan meteen zeggen waar dat precies voor staat? Alleen personen uit de doelgro-

Bij het nalezen van dit stukje merkte ik dat ik ongeveer de helft van de keren abusievelijk *lhbt* getikt had.

pen zullen hun eigen letter herkennen. Fijn voor hun gevoel van eigenwaarde, maar ook een beetje sneu. Bij een uitbreiding tot *lhbtqia* wordt het probleem nog groter. Ten minste één letter wordt nu al opgeëist door twee groeperingen: de *q* is van de queers maar ook van de personen die ‘questioning’ zijn – die hun oriëntatie vooralsnog niet willen vastleggen. Dient het letterwoord wel zijn emancipatorische doel als één letter naar twee groepen tegelijk verwijst? Zo niet, moet het woord dan twee *q*'s gaan bevatten? En welke *q* is dan van wie?

Niet stabiel

Een koepelterm als *lhbt* kan nog een tweede functie vervullen. Behalve de verschillen kun je er ook de gezamenlijkheid van de groepen mee benadrukken. Deze functie komt waarschijnlijk het meest voor. Google laat zien dat ambtelijke nota's over discriminatie of jongerenvoorzieningen het letterwoord gebruiken. Door dit succes kan het lijken alsof het woord in deze functie geen nadelen heeft. Maar die zijn er wel. Zo kun je het niet zo makkelijk onthouden. Bij het nalezen van dit stukje merkte ik dat ik ongeveer de helft van de keren abusievelijk *lhbt* getikt had. En daarin ben ik de enige niet. Via Google vind je wel 141.000 bewijsplaatsen voor *lhbt*, naast 389.000 voor *lhbt*. Andere combinaties komen ook voor, bijvoorbeeld *lbht* (43.000) en *hlbt* (75.000). Dit toont aan dat de woordvorm (nog) niet stabiel is. En vormstabiliteit is nu net een belangrijke succesvoorwaarde voor nieuwe woorden. Stel je voor dat je op de markt naast bordjes met *andjivie* ook bordjes met *ijndiva* of *dievanij* zou hebben. Wie zou zo'n groente serieus nemen?

Lhbt is ook niet zo makkelijk uit te spreken. Omdat het letterwoord alleen medeklinkers bevat, moet je elke letter met zijn alfabetische naam uitspreken. Daardoor krijgt *lhbt* vier lettergrepen, en *lhbtqia* maar liefst zeven. Gelukkig bevat de nieuwe aanduiding klinkers, zodat je er met een beetje handig herschikken een acroniem van kunt maken: een afkorting die als ‘gewoon’ woord wordt uitgesproken, bijvoorbeeld *blathiq* of *blithaq*.

Nieuwe briefhoofden

Er zijn nog andere praktische problemen. Waarom moeten bij het gebruik voor het collectief alle afzonderlijke groepen in de aanduiding zichtbaar zijn? Nodig is het niet, zo blijkt uit de namen van verenigingen met een duidelijk emancipatorische doelstelling, zoals het Landelijk Overleg Minderheden, waarin Marokkanen, Turken, Zuid-Europeaanen, Chinezen, Caribische Nederlanders, vluchtelingen, Molukkers en Surinamers vertegenwoordigd zijn. Dat heet niet ‘Landelijk Overleg MTZECCNvMS’, en voorzover ik weet, zijn er geen koepelorganisaties die wel voor deze oplossing gekozen hebben. Terecht. Telkens als een nieuwe groep zich aansluit, moet de naam uitgebreid worden, met een gang naar de notaris tot gevolg en naar de drukker voor nieuwe briefhoofden.

Mijn voornaamste bezwaar tegen *lhbt(qia)* berust echter op een meer fundamenteel probleem. Tegenover het iconische principe ‘in hoe meer gevallen een woord gebruikt kan worden, des te langer het woord wordt’ staat een economisch principe: hoe frequenter een woord wordt gebruikt, hoe korter het wordt. Dit laatste staat bekend als de wet van Zipf. Je ziet de werking van deze wet bijvoorbeeld in gezinstaal, waarin lange voornamen van de kinderen altijd ingekort worden – Suzanne, bijvoorbeeld, wordt Suus. En frequentie is gekoppeld aan gebruiksmogelijkheden. Het woord *mes* (3 letters) is zo kort omdat je het voor meer soorten scherpe voorwerpen kunt gebruiken dan *aardappelschilmesje* (19 letters). Kortom, hoe meer groepen *lhbt* plus zijn uitbreidingen omvat, des te meer zal men het woord nodig hebben, en des te groter wordt dus de behoefte aan een korter woord.

Alternatief

Wat zou in het licht van dit alles een geschikte koepelterm zijn? Als alternatief is wel voorgesteld het bij *lhbt* te laten, en er alleen een plusje achter te zetten: *lhbt+*, maar dat is wel een beetje zielig voor de groepen die dan in de plus zitten. We zouden ook het Vlaamse *holebi* kunnen overnemen, dat daar tot volle tevredenheid functioneert, eventueel aangevuld tot *holebitra* – waarbij dat *tra* verwijst naar de transgenders. Een radicalere oplossing is de collectieve aanduiding te baseren op het onmiskenbare feit dat alle groepen afwijken van de meerderheid. Dat leidt dan tot vondsten als *niet-heteroseksueel*, *non-hetero* en *anders-*, *allo-* of *alterseksueel*. Deze oplossing is minder geschikt, omdat een zich emanciperende groep beslist niet genoemd wil worden naar wat hij níét is.

Er zit dus niets anders op dan op zoek te gaan naar een positieve of op zijn minst neutrale term. Dat hebben de emanciperende niet-blanken in de Verenigde Staten ook gedaan door de term *colored* te adopteren. En indianen en eskimo's gebruiken de term *inheemse volkeren*. Het wachten is op iemand die een kort positief woord verzint, dat geen van de afzonderlijke groepen uitsluit.

Hebt u een idee? Stuur uw suggesties naar lhbt@onzetaal.nl. <